

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΞΕΝ. Ε. ΖΟΛΩΤΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΓΓ. Θ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ

1933

Ἐτυπώθη εἰς τὸ Ἑργοστάσιον Γραφικῶν
Τεχνῶν τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Δημητράκου
Α. Ε. τὸν Μάρτιον τοῦ 1933.

PRINTED IN GREECE — 1933

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ 2

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1933

ΤΕΥΧΟΣ Α΄.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΥΚΛΩΝ*

Ὑπὸ

GUSTAV CASSEL

Ἡ παροῦσα παγκόσμιος κρίσις εἶναι ταυτοχρόνως μία πραγματική κρίσις τῆς ὅλης θεωρίας τῶν οἰκονομικῶν κύκλων, κρίσις ἐπιβάλλουσα ἰδιαιτέρως ἐντατικήν προσοχήν καὶ σοβαρὰν ἐξέτασιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας καὶ τῶν πιθανῶν πορισμάτων τῆς ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν κύκλων. Ἡ δὲ παροῦσα περίστασις εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης λίαν πρόσφορος πρὸς τοιοῦτον ἐπιστημονικὸν αὐτοέλεγχον.

Ἄν ἡ θεωρία τῶν οἰκονομικῶν κύκλων ἀποσκοπῇ ἀπλῶς νὰ εὕρῃ μίαν γενικὴν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις ἀκολουθεῖ κυματώδη πορείαν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μία τοιαύτη θεωρία περιττεύει ἐντελῶς. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις θὰ εἶναι κατ'ἀνάγκην ἢ ὁμαλὴ ἢ κυματώδης, κυμαινομένη πέριξ μιᾶς σχετικῶς ὁμοιομόρφου κινήσεως. Οἰκονομία ἐλισσομένη ὁμοιομόρφως εἶναι θεωρητικὸν κατὰσκευασμα, ἀπαραίτητον πάντως διὰ τὴν μελέτην τῆς δυναμικότητος αὐτῆς ταύτης τῆς ἐξελίξεως. Γενικῶς δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὰς ποικιλίας μιᾶς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, εἰμὴ ὡς παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς ὁμαλῆς, τῆς ὁμοιομόρφου ἐξελίξεως. Κατ'ἀνάγκην ὅθεν πρέπει ἀρχικῶς νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ὁμοιόμορφον καὶ ὁμαλὴν τὴν οἰκονομικὴν πρόδον καὶ νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ κατὰ μέσον ὄρον ἑκατοστιαῖον ποσοστὸν προόδου, νὰ ἐκφράσωμεν δὲ γραφικῶς τὰς παρατηρήσεις μας διὰ καταλλήλου διαγράμματος. Εἰς τὸ διάγραμμα

*. Δημοσιεύεται ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὸ σουηδικὸν περιοδικὸν Skandinaviska Kreditaktiebolaget.

τοῦτο ἢ παροῦσα ἐξέλιξις κατ'ἀνάγκην θὰ ἐκφρασθῇ διὰ κυματώδους διαδρομῆς ἄλλοτε μὲν ἀνερχομένης ὑπὲρ τὴν καμπύλην τῆς ὁμαλῆς διαδρομῆς καὶ ἄλλοτε κατερχομένης ὑπὸ ταύτην. Εἰς τοῦτο κατ'ἀνάγκην μᾶς φέρει, ἄλλως τε, καὶ αὕτη αὕτη ἡ ἔννοια τῆς μέσης ἐξελίξεως, ἥτις φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν τῶν μεταπτώσεων.

Ἄμεσον συμπέρασμα τῶν ἀνωτέρω σκέψεων εἶναι τὸ ἐξῆς: εἶναι ἀνωφελές καὶ ἀπραγματοποίητον νὰ ἐπιδιώκῃ τις νὰ σχηματίσῃ σαφῇ γνώμην περὶ τοῦ διακυμαινομένου τούτου οἰκονομικοῦ ρυθμοῦ ἂν δὲν ἔχῃ πρῶτον σαφῇ ἐπίγνωσιν τῆς ὁμοιομόρφου κινήσεως. Ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, ἐξεταζομένων μὲ τὴν προοπτικὴν τῆς ὁμαλῆς αὐτῶν διαδρομῆς εἶναι θεμελιώδους σημασίας διὰ πᾶσαν περαιτέρω ἔρευναν τῆς κυκλικῆς αὐτῶν διαδρομῆς καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ σχηματίσῃ τις ἀληθῆ θεωρίαν τῶν οἰκονομικῶν κύκλων ἂν μὴ ἔχῃ ἀκριβῆ καὶ ὀρθὴν ἀντίληψιν τῶν φαινομένων τούτων. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τὴν πληθὺν τῶν καλουμένων κυκλικῶν θεωριῶν ὅλας ἐκείνας τὰς θεωρίας τὰς προερχομένας ἀπὸ ἐλλιπῆ καὶ ἀνακριβῆ ἐπίγνωσιν τῆς ὁμοιομόρφου ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Οὕτω πράττοντες, ἀποκαθαίρομεν τὸ ἐπιστημονικὸν ἔδαφος ἀπὸ μέγαν ἀριθμὸν ἀνακριβῶν καὶ διαφορουμένων ἐννοιῶν.

Ἐνῷ ἡ ἀνάλυσις τῆς ὁμοιομόρφως ἐξελισσομένης οἰκονομίας πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι οὐσιωδῶς θεωρητικὸν ἔργον, ἢ σπουδὴ τῶν παρεκκλίσεων ἀπὸ τῆς ὁμοιομόρφου πορείας πρέπει κατ'ἀνάγκην νὰ ἀποτελῇ ἀντικείμενον πραγματικῆς παρατηρήσεως. Ἡ τοιαύτη δὲ ἔρευνα δύναται νὰ ἀποβλέπῃ εἰς δύο σκοπούς: ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παρακολουθηθῇ ἡ πορεία μιᾶς τοιαύτης κυματώδους κινήσεως μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν τοιαύτην κίνησιν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξετασθῶσιν, ἐὰν τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν κυματωδῶν καμπυλῶν ἐμφανίζουσιν ὁμοιότητας ἢ καὶ μερικὰς χαρακτηριστικὰς ἐνδείξεις. Ἐκ τῆς τοιαύτης παρατηρήσεως εἶναι πιθανὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ὅτι ὅπισθεν τῶν κυματωδῶν τούτων καμπυλῶν ὑπάρχει σαφῶς καθωρισμένη οἰκονομικὴ ἀρχὴ κανονικῶς ἐπαναλαμβανομένη. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δέον βεβαίως νὰ καθορισθῶσιν αἱ χαρακτηριστικαὶ τῆς ἐξελίξεως ἐνδείξεις καὶ κατόπιν νὰ ἐξετασθῇ ὁ βαθμός, καθ'ὃν αἱ ἐνδείξεις αὗται ὀφείλονται εἰς βαθυτέρας γενεσιουργοὺς αἰτίας.

Ἄν τοῦτο κατορθωθῇ, ἐὰν δηλαδὴ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐξακρίβωσις τῶν κινήτρων τῶν σημερινῶν οἰκονομικῶν ροπῶν, θὰ δυνηθῶμεν νὰ κρίνωμεν κατὰ πόσον ἡ κυμαινομένη πορεία, ὑπὸ τὴν σημερινήν της

μορφήν εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ἀναπότρεπτος ἀνάγκη. Εἶναι προφανές ὅτι τοιαύτη ἀνάγκη θὰ ὑφίσταται, ἐὰν καὶ ἐφ'ὅσον αὕτη εἶναι συνέπεια μονίμων καὶ ἀναποτρέπτων αἰτίων. Δὲν δυνάμεθα ὅθεν ἐκ τῶν προτέρων νὰ προεικάσωμεν ὅτι ἡ παλινδρομικὴ ἐξέλιξις πρέπει πάντως νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπὸ τὰς ἰδίας μορφάς, ὑφ'ἃς ἐκινήθη κατὰ τὸ παρελθόν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἐκ τῶν προτέρων τεθειμένην τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ κυματώδης ἐξέλιξις εἶναι ὁμοιόμορφος καὶ περιοδική. Ἡ τοιαύτη ἀφοριστικὴ προϋπόθεσις ἔβλαψε πολὺ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τῆς θεωρίας τῶν οἰκονομικῶν κύκλων. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὁμοιομορφίαν καὶ τὴν περιοδικότητα τῶν τοιούτων διακυμάνσεων, τὸ γεγονός ὅτι ἕκαστος κύκλος, κατ'ἰδίαν λαμβανόμενος, ὑφίσταται τὰς ἐπιδράσεις ὁλοκλήρου τῆς συγχρόνου αὐτῷ κινήσεως καὶ συνεπῶς ἐμφανίζει τὰς ἐκδηλώσεις τόσοι τῶν εἰδικῶν παραγόντων ὑφ' ὧν οὗτος κινεῖται, ὅσον καὶ τὰς τῆς ὅλης κινήσεως.

Τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα καθιστοῦν πρόδηλον, πόσον περιορισμένη εἶναι ἡ πιθανότης προγνώσεων εἰς τὰς οἰκονομικὰς καταστάσεις. Ὅντως, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ἀπὸ ἀπόψεως προγνωστικῆς νὰ εἴπωμεν εἶναι ὅτι, ἂν αἱ τοιαῦται ἢ τοιαῦται αἰτίαι ἐξακολουθοῦν ὑφίστάμεναι καὶ δρῶσαι, τότε πρέπει νὰ ἐκδηλωθοῦν αὐταὶ ἢ ἐκεῖναι αἱ συνέπειαι, αἱ ὁποῖαι ὅμως δύνανται καὶ νὰ ἀλλοιωθοῦν ἐξ ἄλλων αἰτίων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐπιδράσωσιν εἰς μίαν ὠρισμένην περίπτωσιν. Ἄν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ διευθύνωμεν μίαν ἐκ τῶν γενεσιουργῶν ἐπιδράσεων, τότε πᾶσα πρόγνωσις θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ ἐὰν καὶ ἐφ'ὅσον καὶ πρὸς ποίαν κατεύθυνσιν θὰ δυνηθῶμεν νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὴν κατευθυντήριον ἡμῶν ταύτην ἱκανότητα. Οὕτως ἐξεταζομένου τοῦ ζητήματος, πᾶσα πρόγνωσις τῆς μελλούσης οἰκονομικῆς καταστάσεως παύει πλέον νὰ εἶναι ἀπλοῦν θεωρητικὸν καὶ στατιστικὸν ἔργον καὶ μεταβάλλεται εἰς ζήτημα ὀρθῆς καὶ ψυχολογημένης κρίσεως περὶ τῆς προσφορωτέρας μεθόδου συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν δέον νὰ δράσωσιν αἱ ἀρμόδιαι προσωπικότητες καὶ τοῦτο πάλιν εἰς βαθμὸν πολὺ περιορισμένον. Τοιαύτη εἰδικὴ περίπτωσις, εἰς τὴν σφαῖραν τῶν νομισματικῶν ζητημάτων, εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν μικρὸς ἀριθμὸς διοικητῶν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἐκ συμφώνου πρὸς τοὺς ἀρμοδίους πολιτικούς ἐκάστης χώρας ἀποφασίζουν περὶ τῆς ἀκολουθητέας εἰς τὰ νομισματικὰ ζητήματα κατευθύνσεως. Εἶναι φανερόν ὅτι τὸ νὰ προφητεύσῃ τις, ὁποῖα θὰ εἶναι ἡ πολιτικὴ τῶν προσωπικοτήτων τούτων καὶ ὁποῖα θὰ εἶναι ἡ συνέπεια τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, αὐτὸ εἶναι βεβαίως ἔργον οὐσιωδῶς

διαφέρον ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῶν οἰκονομικῶν κύκλων, λαμβανομένην ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἐκδοχὴν.

Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐπιφυλάξεις ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα εἰς ἀντίκρουσιν τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας διεκδικεῖ ἡ μαθηματικὴ θεωρία τῶν οἰκονομικῶν κύκλων. Ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυσις δεδομένων καμπυλῶν οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, αὕτη καθ' ἑαυτήν, στερεῖται προφανοῦς ἀποδεικτικότητος. Κάθε οἰκονομικὴ κατάστασις δύναται νὰ ἀπεικονισθῇ διὰ μαθηματικοῦ διαγράμματος καὶ δὴ μετὰ πάσης ἀκριβείας. Ἡ μαθηματικὴ μορφή δὲν χρειάζεται ὅθεν διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀναγκαίαν πορείαν μιᾶς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ οὔτε δύναται αὕτη νὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλῆ βάσιν περὶ τοῦ ὅτι ἡ μελλοντικὴ ἐξέλιξις τῆς καταστάσεως θὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς ἓνα μαθηματικὸν τύπον. Πᾶσα μελλοντικὴ κατάστασις δύναται νὰ περιλαμβάνηται εἰς ἄλλον μαθηματικὸν τύπον, μόνον δὲ ὅταν μία οἰκονομικὴ κατάστασις εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς μαθηματικὸν τύπον ἐντελῶς ἀπλοῦν, μόνον τότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη σημαίνει τὴν ὑπαρξιν αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ἀλλὰ καὶ πάλιν πρέπει τοῦτο νὰ ἐξακριβωθῇ καὶ διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως. Μία οἰκονομικὴ σχέσις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον διὰ μιᾶς οἰκονομικῆς ἐρμηνείας, δηλαδὴ δι' οἰκονομικῆς θεωρίας. Ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ χρησιμοποιοθῇ λόγῳ τῆς εὐχερείας ἣν αὕτη παρέχει νὰ ἐπαληθεύῃ τὰ πορίσματα τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀκριβῆ ἀλληλουχίαν τῶν πορισμάτων τούτων καὶ τὴν παρέκκλισιν τῶν παρατηρουμένων ἐκδηλώσεων ἀπὸ τὰς θεωρητικὰς τοιαύτας, ἐπίσης δὲ καὶ νὰ δίδῃ ἀφορμὴν εἰς νέας οἰκονομικὰς θεωρητικὰς διερευνήσεις. Πλὴν τούτων, ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυσις εἶναι χρήσιμος διὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ δύο δεδομένων καμπυλῶν οἰκονομικῆς καταστάσεως. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην, πάλιν ἡ οἰκονομικὴ θεωρία καὶ μόνον αὕτη δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ, ἂν μεταξὺ τῶν δύο τούτων καμπυλῶν ὑφίσταται ἐσωτερικὴ σχέσις καὶ ποία εἶναι ἡ φύσις τῆς τυχόν ὑπαρχούσης ταύτης σχέσεως. Ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ μόνον τὰς τοιαύτας θεωρίας καί, ἐξακριβώνουσα τυχόν παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς προϋπολογισθείσης πορείας, νὰ παράσχῃ ἐνδείξεις περὶ ὑπάρξεως ἄλλων βοηθητικῶν συντελεστῶν.

Ἄν θέλωμεν νὰ καθορίσωμεν χαρακτηριστικὰς ἐκφάνσεις οἰκονομικῶν κύκλων, πρέπει νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς περίπου ὁμοιομόρφου χρονικῆς περιόδου, ἐμφανιζούσης σχετικὴν συνέχειαν οἰκονομικῆς ἐξελίξεως. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ 1770 μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ παγκοσμίου πολέμου περίοδος.

Κατὰ ταύτην ὡς γνωστὸν ἔχομεν κατὰ κύριον λόγον μίαν κυμαινόμενην καμπύλην παριστῶσαν τὸν σχηματισμὸν παγίου κεφαλαίου. Μετὰ ταύτην ἔχομεν μίαν ἀμοιβαίαν ἐνέργειαν διεξαγομένην ὑπὸ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως διαθεσίμων κεφαλαίων ἢ δὲ ἐνέργεια αὕτη ἐκδηλώνεται εἰς τὰς διακυμάνσεις τοῦ συναλλάγματος καὶ τῶν ἐπιτοκίων. Αἱ κρίσεις δὲ ὀφείλονται εἰς ἐσφαλμένον ὑπολογισμόν ὅλως ἰδιότυπον, δηλαδή ἐκ μιᾶς ὑπερβολικῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ἀποταμιεύματος, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἀπορροφήσῃ τὸ σχηματισθὲν πᾶγιον κεφάλαιον. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἐξετασθῇ ὁ ρυθμὸς τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀποταμιευμάτων καὶ τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν.

Κατὰ τὴν τοιαύτην ὁμως ἐξέτασιν, ἐρχόμεθα κατ'ἀνάγκην ἀντιμέτωποι πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν οἰκονομικῶν κύκλων ἀλλ'ὑπὸ διάφορον μορφήν, τὴν νομισματικὴν. Κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν δηλαδή περίοδον εἶναι ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸν ὅτι αἱ διακυμάνσεις σχετίζονται μὲ μεταβολὰς τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, ἥτοι τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος. Αὐταὶ αἱ μεταβολαὶ εἶναι φαινόμενα νομισματικά. Γεννᾶται ὅθεν τὸ ἐρώτημα μήπως θὰ ἦτο δυνατόν διὰ καταλλήλου νομισματικῆς πολιτικῆς νὰ προληφθοῦν αὐταὶ αἱ διακυμάνσεις, ὅποτε ἡ τοιαύτη σταθεροποίησις τῆς νομισματικῆς ἀξίας θὰ ἐπέδρα βεβαίως οὐσιωδέστατα ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων. Μερικοὶ ἐρευνηταὶ ἀποκλίνουσιν ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι, ἐν περιπτώσει τοιαύτης σταθεροποιήσεως, ὁ κύκλος ἐν τῷ συνόλῳ του θὰ ἰσοπεδοῦτο. Τὰ μικρὰ ἀποταμιεύματα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῶσι κατ'ἀνιοῦσαν κλίμακα διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν μέσων πληρωμῆς, ἀλλ'οὔτε καὶ πᾶγιον κεφάλαιον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραχθῇ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ κίνησις τῶν οἰκονομικῶν κύκλων πραγματικῶς θὰ ἐσταμάτα. Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ πιθανὸν νὰ μᾶς φέρῃ πολὺ μακράν. Εἶναι ὁμως βέβαιον πάντως, ὅτι τὸ ἐνδεχόμενον σταθερότητος τοῦ νομίσματος θὰ ἔκανε νὰ χάσῃ ἡ κίνησις τῶν κυκλικῶν διακυμάνσεων μέγα μέρος τῆς ζωηρότητος αὐτῆς.

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ θὰ ἐξηκολούθει μὲν νὰ κινῆται, ἀλλ'εἶναι δύσκολον θεωρητικῶς νὰ λεχθῇ ὁποία θὰ ἦτο ἡ τοιαύτη κίνησις, τοῦτο δὲ διότι δὲν ἔχομεν ἀκόμη ζήσιν ἐπὶ μακρὰν περίοδον νομισματικῆς σταθερότητος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν ἐνδείξεων ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν πορείαν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων εἶναι σπουδαιοτάτη καὶ μᾶς δίδει μίαν βαθυτάτην ἐποπτείαν τῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ λησμονῶμεν ὅτι κάθε εἰδικὸς κύκλος ἔχει τὰ ἰδικά του κίνητρα, τὰ ὁποῖα

καὶ τοῦ δίδουν τὸν ἰδιάζοντα εἰς αὐτὸν χαρακτῆρα. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἡ κατασκευὴ σιδηροδρόμων ἔπαιξε κύριον ρόλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν. Κατὰ τὸν αἰῶνα μας πάλιν ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἡλεκτρικῆς βιομηχανίας, ἡ παραγωγὴ πετρελαίου, καὶ πετρελαιοκινήτων μηχανημάτων καὶ τέλος ἡ βιομηχανία αὐτοκινήτων καὶ ἡ συναφὴς ταύτῃ τεραστία στρώσις ὁδῶν δι' αὐτοκίνητα, ὑπῆρξαν ἰσχυρότατα κίνητρα τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Ἡ παρατήρησις αὕτη καὶ μόνη θὰ ἦτο ἄρκετὴ διὰ νὰ καταστείλῃ πᾶσαν ὑπέρμετρον γνώμην περὶ κανονικότητος καὶ περὶ ἀναγκαστικῆς περιοδικότητος εἰς τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις. Τουναντίον δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι μία δοθεῖσα οἰκονομικὴ κατάστασις δὲν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν μετὰ τινος βεβαιότητος ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ αὐτή· κάθε νέον κύμα θὰ παρουσιάσῃ κατ' ἀνάγκην τὰς ἰδιαζούσας εἰς αὐτὸ ἐκδηλώσεις. Ἄν καὶ κατὰ πόσον θέλουσι συνεκδηλωθῇ καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προηγηθείσης οἰκονομικῆς καταστάσεως, αὐτὸ θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ ἔαν καὶ ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν ἐπιδρῶντα τὰ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον δράσαντα κίνητρα.

Τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἀποκτοῦν ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα κατὰ τὴν παροῦσαν οἰκονομικὴν κατάστασιν. Ὁ πόλεμος καὶ ἡ γενικὴ νομισματικὴ ἀναστάτῳσις ἐπιβάλλουν μίαν ἀπόλυτον δυσαρμονίαν τῆς σημερινῆς καταστάσεως πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν, κάθε δὲ ἀπόπειρα, τείνουσα νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τῆς μεταπολεμικῆς ἐξελίξεως ὡς μηχανικὴν συνέπειαν καὶ ἐξακολουθήσιν τῶν προπολεμικῶν, πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ὡς ἐπιστημονικῶς ἀδύνατος. Κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον ὑπῆρξε σωρεία συντελεστῶν, οἱ ὅποιοι ἀναγκαίως ἐπέφεραν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν σταθερότητα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Τὸ κυριώτερον φαινόμενον τῶν τελευταίων ἐτῶν ὑπῆρξεν ὁ ἀντιπληθωρισμός, χάρις εἰς τὸν ὅποιον ἡ νομισματικὴ ἀξία τῶν χωρῶν μὲ βάσιν χρυσοῦ ἡυξήθη κατὰ 500)ο. Ἡ ἀντιστοίχως σημειωθείσα πτώσις τῶν τιμῶν ὑπῆρξεν ἡ σημαντικωτέρα αἰτία ὁλοκλήρου σειρᾶς ἀνωμαλιῶν, οἷαι εἶναι π.χ. ἡ σημειωθείσα ἔντασις τοῦ προστατευτισμοῦ, ἡ εἰσαγωγὴ διαφόρων εἰδῶν ἐλέγχων νομίσματος καί, πρὸ πάντων, ἡ εὐρυτάτη ἐπέκτασις ἀφερεγγυότητος. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἡ μελέτη τῆς παρούσης οἰκονομικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ βασισθῇ κατὰ κύριον λόγον ἐπὶ τοῦ ἀντιπληθωρισμοῦ καὶ αὐτοῦ νὰ ἀναλύσῃ τὰ αἷτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα, νὰ ἐπιχειρήσῃ δὲ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ φθάσῃ εἰς κάποιον πόρισμα καὶ κάποιαν ἐξήγησιν ρίπτουσαν φῶς ἐπὶ τῆς ἄνευ προηγουμένου οἰκονομικῆς καταστροφῆς, ἣν σήμερον διερχόμεθα.

Ἡ γενικῶς ἐπικρατήσασα πεποίθησις, ὅτι ἡ κίνησις τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἀκολουθεῖ ἀναγκαίως μίαν προδιαγεγραμμένην, ὠρισμένην καὶ ὁμαλὴν τροχίαν, ἀπεδείχθη πολὺ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σημερινῶν ἀνωμαλιῶν. Εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀπροκαταλήπτου μελέτης παρενέβαλεν ἡ πεποίθησις αὕτη πλεῖστα ἐμπόδια, συνέτεινε δὲ κυρίως εἰς τὸ νὰ ἐξασθενήσῃ κάθε θέλησις καὶ κάθε προσπάθεια οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Πᾶσα παρέμβασις, τείνουσα νὰ σταματήσῃ τὸν ἀντιπληθωρισμὸν καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν κίνησιν τῶν τιμῶν πρὸς ἀντίθετον διεύθυνσιν ἐχαρακτηρίσθη ὡς τεχνητὴ ἐπέμβασις «εἰς τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῶν οἰκονομικῶν κύκλων». Ἡ δογματικὴ θεωρία, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ προπολεμικὴ περίοδος ἀπετέλεσεν οὕτω σοβαρὸν κίνδυνον τόσον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ὅσον καὶ διὰ τὴν πρακτικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν.

Ἡ προσοχή μας ὅθεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ διὰ μακρὰν μελλοντικὴν περίοδον πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἀναλυτικὴν ἔρευναν τῆς σημερινῆς ἀνωμάλου καταστάσεως. Μόνον ὅταν θὰ παρέλθῃ ἡ σημερινὴ παντελὴς ἔλλειψις σταθερότητος τῶν νομισματικῶν συστημάτων, θὰ δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν μίαν ὁμαλωτέραν καὶ κανονικὴν πὼς ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη πρέπει νὰ περάσῃ χρόνος μακρὸς, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ μιᾶς χρονικῆς περιόδου ἀρκούντως μακρᾶς, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν κάποιαν ἐπίγνωσιν τῆς φύσεως τῶν νέων οἰκονομικῶν δυναμικῶν παραγόντων. Ὑπάρχουν δὲ πλεῖσται ἐνδείξεις ὅτι οἱ παράγοντες αὗτοὶ θὰ διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τοὺς τῶν προπολεμικῶν ἡμερῶν.

Gustav Cassel